

Až do konca života veril

v odkliatie krívd a neprávostí

HELENA NAVRÁTILOVÁ

Generál Július Nosko

Kto ho poznal, len v dobrom naňho spomína. Jeho bojoví súptníci tvrdia, že to bol generál, na akého sa nezabúda. Vojak každým cólom, priamy, čestný, nepoddajný. Zároveň ochotný kedykoľvek pomôcť. Život nemal vydláždený, naopak, prikorí mu uštedril neúrekom. Napriek tomu nikdy neuhol, neustúpil od vlastného presvedčenia.

Július Nosko (nar. v r. 1907), rodák z Tisovca, kde sa i počas maďarizácie udržalo silné národné povedomie, mal nefahké detstvo. Túžil však poznať a vedieť čo najviac. Obľúbil si najmä literatúru, rád čítal i tvoril, niekoľko článkov zverejnil aj v študentských časopisoch. Podľa rozprávania jeho manželky bol navonok ráznym vojakom, no v duši básnikom. Mal blízko k prírode, lákalo ho poľnohospodárstvo, ale na vysokoškolské štúdium chýbali peniaze. Preto sa rozhodol pre vojenskú dráhu. Už na Vojenskej akadémii v Hraniciach (1926)

Prvosienka. Dostal sa do Košíc a odtiaľ na Veliteľstvo 1. čs. armádneho zboru do Popradu. Koniec vojny už vítal na veliteľstve brigády v Banskej Bystrici. Ako veliteľ druhej pešej divízie pre stredné Slovensko ešte vychutnal slávnostnú vojenskú prehliadku na oslavách prvého výročia SNP. Spolu s ďalšími dvanástimi dôstojníkmi sa dočkal aj povýšenia na brigádneho generála.

Zvládol banderovské bandy na Slovensku a potom ho preložili do Prahy, kde ho po februárových politických čistkách neobišli.

„Povstaleckí generáli a dôstojníci sa jeden za druhým dostávali do nemilosti vtedajších mocných a kruto pykali,“ s pohnutím spomína na tie roky pani Nosková. „Do scenára vtedajšieho režimu nepasoval ani môj Julko. Keď ho bez akéhokoľvek zdôvodnenia vyšupli z armády, boli sme zronení a zúfalí. Nezostávalo nám iné, ako sa vrátiť do Dobřan. Z generála sa stal zootechnik, ja som si našla prácu v uhoňných skladoch, no pokoj nám aj tak nedali. Tajní neustále striehli, vymýšľali si scenáre, len aby mohli Julka zadržať a trápiť dlhé hodiny nezmyselným vypočúvaním.“

Ľady sa začali prelamovať v šesťdesiatych rokoch. Generál si opäť smel obliecť svoju uniformu, jeho žena a deti mohli dýchať trochu smelšie. V lete 1968 ho dokonca vymenovali za člena rehabilitačnej komisie MNO v Prahe. Po dvoch rokoch však definitívne odišiel do zálohy. Plnej vojenskej i občianskej rehabilitácie (už in memoriam) sa dostalo generálovi J. Noskovi až po roku 1989.

Aj po oslobodení sa živo zaujímal o osudy svojich spolubojovníkov. S mnohými z nich sa stretával nielen na výročných oslavách SNP, ale aj na lyžiarskej stope, ktorej zachoval priazeň až do posledných rokov života. Kým mu zdravie slúžilo, pravidelne chodil do Banskej Bystrice na vytrvalostné preteky BS SNP ako priamy aktér v kategórii povstaleckých bojovníkov. V roku 1985 však už chýbal. Kamarátom napísal: „Mal som veľkú radosť, keď ste mi po pretekoch zavolali.“

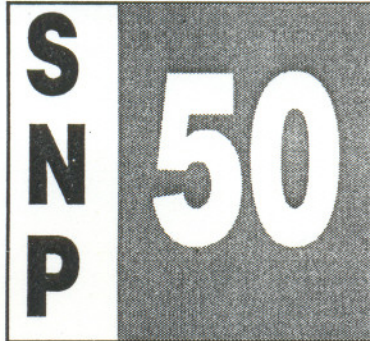
V akcii

sa spriatelil s Jánom Golianom, s ktorým ich osud po rokoch spojil opäť. Akademik Nosko sa ako poručík dostal cez Klatovy do jazdeckého útvaru v Dobřanoch. Práve toto mestečko pri Plzni sa stalo jeho druhým domovom. Tam totiž stretol svoju celoživotnú lásku. Na zoznámenie rád spomínal. „Prechádzal som na koni popred jej rodičovský dom, ani som ju poriadne nevnímal. Len jej vyčítavá hlasná otázka: „Vojačik, to sa práve cez náš chodník musíte prechádzať?“ ma vlastne pristavila. Už vtedy sa mi zapáčila.“

Anna Nosková sa stala svojmu manželovi veľkou oporou. O jej osobnej statočnosti sa generál Nosko viackrát zmienil aj v listoch, ktoré nám napísal. Prispôbila sa nefahkému túlavému vojenskému maširovaniu, častým zmenám domovov, čo vôbec nebolo jednoduché. Bol jej vďačný za to, ako sa dokázala vyrovnávať s vojnovými útrapami i prikoriami v časoch „normalizácie“.

Július Nosko zostal verným Slovákom. Pri odchode z Dobřan ho označili za „príliš vyspelého na svoj vek. Vo všetkom, slovom i písmom, zdôrazňuje svoj slovenský pôvod a chýba mu snaha naučiť sa po česky“. Postupne, od roku 1938 v krátkom časovom slede, v dôsledku udalostí doma i vo svete, menil

Július Nosko niekoľkokrát priezvisko. Ťažko niesol rozbitie a vytvorenie slovenského štátu. Po reorganizácii v armáde sa zišiel v Banskej Bystrici aj s Golianom. Toho však odvelili do Trenčína a z Noska sa stal poslucháč Vysoké vojenskej školy v Bratislave. Po jej ukončení v štyridsiatom druhom zasa menil „štácie“. Od apríla 1944 pracoval na Veliteľstve pozemných vojsk v Banskej Bystrici a výraznou mierou sa podieľal na prípravách Povstania, bol najbližším spolupracovníkom podplukovníka J. Golia. Po vyhlásení SNP ho vymenovali za náčelníka štábu Veliteľstva 1. čs. armády na Slovensku a až do 7. októbra 1944, keď po J. Golianovi, prevzal velenie R. Viest, bol i zástupcom veliteľa. Pracoval neúnavne, často navštevoval aj jednotlivé úseky povstaleckého frontu a riešil zložité bojové situácie. Za príkladnú aktivitu ho povýšili z majora na plukovníka. Dostalo sa mu však aj iného „ocenenia“ - Vojenský súd v Bratislave ho „za dezerciu a úklady proti štátu“ odsúdil na trest smrti povrazom. Pri ústupe do hôr sprevádza s príslušníkmi vysokoškolského oddielu a štábnej rotý Veliteľstva 1. čs. armády na Slovensku generálov R. Viesta a J. Golia, po ich zajatí v Pohronskom Bukovci sa prebýjal cez Nízke Tatry a Slovenské rudohorie, neskôr sa pripojil k partizánskej jednotke

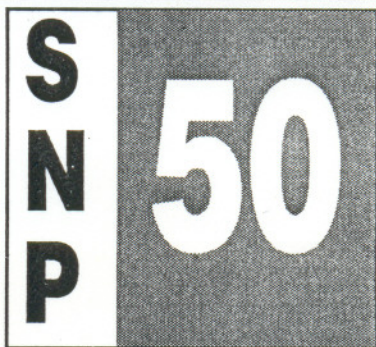

Odhafovanie pamätnej izby povstaleckej R. Viesta v Banskej Bystrici. V popredí

ota veril

Generál Július Nosko

Hneď potom som si vzal bežky a do večera som nachodil desať kilometrov. Symbolicky som tak absolvoval Bielu stopu SNP aspoň doma, sám pre seba..."

Do rodného Tisovca a B. Bystrice, ku ktorej mal taký vrúcny vzťah, viac nepricestoval. Zákerná choroba ho v septembri 1986 premošla.

K nenaplneným želaniam J. Noska patrilo aj vydanie knihy, ktorú starostlivo pripravoval dlhé roky. S jemu príslovečnou zodpovednosťou a zmyslom pre pravdu. Odkladal aj množstvo článkov a materiálov s povstaleckou tematikou, ktoré v predchádzajúcich desaťročiach neboli „zverejniteľné“. Rovnako ako kniha, v ktorej odmietal splniť podmienky nádejných vydavateľov - upraviť svedectvá a výpovede o príprave a priebehu SNP tak, aby sa nedotýkali imidžu vtedajších mocných. J. Nosko takéto požiadavky vytrvalo a rázne odmietal, od svojej pravdy neustúpil a radšej rukopis z rúk nevydal. Dúfal, že raz možno...

„Dvadsať rokov som nesmel o SNP hovoriť. Bola inkvizícia stredoveká, je inkvizícia novoveká a bude inkvizícia aj kozmická. V tomto ohľade sme nič nového nevymysleli. Čím som starší, tým viac ma bolí a je mi ľúto všetkých príslušníkov povstaleckej armády, ktorá v roku 1944 skladala našu vojenskopolitickú maturitu. Za najťažších podmienok boja v obkolesení ju naša generácia tak hodila cez palubu a nedáva jej patričné miesto v dejinách SNP..." písal nám v liste 20. februára 1984 J. Nosko.

Žiaľ, svoju prácu v knižnom vydaní si generál prečítať nemohol. Až teraz, osem rokov po jeho smrti, má Povstalecká armáda na Slovensku uzrieť konečne svetlo sveta. Iste podkryje nejednu tajomnú kapitolu, poskytne konfrontáciu s výpoveďami, ktoré korešpondovali s predchádzajúcim jednostranným hodnotením tohto najvýznamnejšieho medzníka v novodobej histórii nášho národa.

FOTO - ARCHÍV AUTORKY

Odhaľovanie pamätnej izby povstaleckých generálov - J Goliana, J. Nosku, R. Viesta v Banskej Bystrici. V popredí Anna Nosková